Doc. dr Bojan Macuh, naučni saradnik Evropskog defendologija centra Banja Luka, Maribor, Republika Slovenija

U SLOVENIJI JE SVE VIŠE STARIJIH OSOBA, ALI GDE SU STRUČNJACI ZA NJIH?

Starenje stanovništva jedna je od najizraženijih društvenih promena sa kojima se suočava i Slovenija. O tome mnogo govorimo, pripremamo strategije, donosimo zakone i razvijamo različite oblike pomoći starijim osobama. Da li, dakle, u Sloveniji imamo dovoljno odgovarajuće osposobljenih stručnjaka koji razumeju potrebe starije osobe, njen položaj u društvu i promene koje donosi starost? Još je važnije pitanje da li znanje koje stičemo u obrazovnom sistemu zaista primenjujemo u praksi.

Na početku, nekoliko reči o socijalnoj gerontologiji. Ona nije samo oblast koja proučava starenje i starost. Njena suština je razumevanje čoveka u životnom periodu u kojem se, usled različitih životnih okolnosti, menjaju njegove društvene uloge, međuljudski odnosi, samostalnost, životne navike i mogućnosti uključivanja u društvo. Starijoj osobi, naime, nije potrebna samo zdravstvena nega ili pomoć u svakodnevnim aktivnostima. Potrebni su joj i društveni kontakti, osećaj prihvaćenosti, mogućnost odlučivanja o sopstvenom životu, uključenost u okruženje i prilike za očuvanje aktivnog životnog stila. Upravo na ovom području socijalni gerontolozi trebalo bi da imaju značajno mesto.

Potrebe za pomoći starijim osobama u Sloveniji

Demografska slika Slovenije jasno pokazuje da potrebe za takvim znanjima rastu. Udeo stanovništva starijeg od 65 godina povećava se, a sa njim i broj ljudi kojima su potrebni različiti oblici pomoći i podrške. Podaci o dugotrajnoj nezi pokazuju da je u Sloveniji već nekoliko desetina hiljada osoba uključeno u različite oblike ovih usluga. Pritom ne smemo zanemariti ni starije osobe koje ne primaju formalnu pomoć, iako im je potrebna, ili čije su potrebe zadovoljene samo delimično. Razvoj dugotrajne nege zato je neophodan, ali ga ne možemo svesti samo na organizaciju usluga, finansiranje i obezbeđivanje pružalaca usluga. U središtu mora ostati čovek sa svojim individualnim potrebama.

Posebno zabrinjavaju nalazi o nezadovoljenim potrebama starijih osoba. Izveštaj Kancelarije za makroekonomske analize i razvoj upozorava da među starijim osobama kojima je potrebna pomoć u obavljanju više

osnovnih ili instrumentalnih svakodnevnih aktivnosti postoji veliki udeo onih koje ne dobijaju odgovarajuću negu. To nije samo pitanje nedostatka zdravstvenih i socijalnih usluga. Reč je i o socijalnoj isključenosti, usamljenosti, smanjenju samostalnosti i kvalitetu života. U takvim okolnostima uloga stručnjaka iz oblasti socijalne gerontologije trebalo bi da bude znatno vidljivija.

Pritom se s pravom pitamo kakve je rezultate Slovenija postigla u oblasti obrazovanja socijalnih gerontologa. Obrazovanje u ovoj oblasti započeto je pre više godina, ali se pregledom njegovog razvoja uočava znatna neusaglašenost između očekivanja i stvarnih mogućnosti zapošljavanja. Još ranije su ukazivane teškoće u vezi sa profesionalnim pozicioniranjem diplomiranih studenata, nejasnoće u pogledu odgovarajućih radnih mesta i pitanje kako njihove stečene kompetencije uključiti u sistem socijalne zaštite i zdravstvene zaštite. I novija istraživanja pokazuju da poslodavci prepoznaju korisnost znanja socijalnih gerontologa, ali njihova uloga u organizacijama još nije dovoljno jasno definisana.

Upravo u tome vidim jedan od većih nedostataka dosadašnjeg razvoja ove oblasti. Ne možemo biti zadovoljni samo time što obrazovna ustanova izvodi studijski program i što svake godine dobijamo nove diplomirane stručnjake. Suštinsko pitanje je šta se sa njima događa nakon završetka studija. Koliko njih zaista radi sa starijim osobama? Koliko ih je zaposleno u domovima za starije, centrima za socijalni rad, ustanovama koje pružaju usluge dugotrajne nege, zdravstvenim ustanovama, međugeneracijskim centrima i drugim organizacijama? Koliko njih svoje znanje koristi u planiranju aktivnosti, sprečavanju socijalne isključenosti, podsticanju samostalnosti i očuvanju kvaliteta života starijih osoba? Za ova pitanja nemamo dovoljno transparentnih i reprezentativnih javnih podataka. To je ozbiljan nedostatak, jer bez praćenja karijernih puteva diplomiranih studenata i učinaka njihovog rada ne možemo odgovorno procenjivati uspešnost obrazovanja. Smatram da je važno ukazati i na još jednu okolnost. Slovenija često govori o nedostatku kadra za rad sa starijim osobama, ali pritom nedovoljno pravi razliku između pojedinih stručnih profila i njihovih kompetencija. Zdravstvena nega, socijalni rad, fizioterapija, radna terapija i socijalna gerontologija imaju različita stručna polazišta, ali se u radu sa starijom osobom međusobno dopunjuju. Socijalni gerontolog mogao bi značajno da doprinese upravo tamo gde se zdravstveni i socijalni tretman povezuju sa svakodnevnim životom pojedinca. Njegov rad trebalo bi da bude usmeren i na prepoznavanje socijalnih potreba, organizovanje aktivnosti, podsticanje međugeneracijske saradnje, očuvanje socijalnih mreža i planiranje programa za aktivno i kvalitetno starenje.

Posebno važnom smatram oblast aktivnog životnog stila starijih osoba. Starost ne sme da znači povlačenje iz društvenog života, pasivnost ili zavisnost od drugih. I osoba kojoj je potreban određeni stepen pomoći može da očuva svoja interesovanja, učestvuje u aktivnostima, razvija međuljudske odnose i doprinosi zajednici. Ovde nije reč samo o organizovanju slobodnih aktivnosti, već o planskom stručnom radu koji uzima u obzir telesne, mentalne i socijalne sposobnosti pojedinca. Socijalna gerontologija upravo na ovom području trebalo bi da pokaže svoju praktičnu vrednost.

Sistem dugotrajne nege zahteva više

Kao sociolog koji se temeljitije bavi i starenjem i starijim osobama u slovenačkom društvu (o čemu svedoče moje naučne monografije), pitam se da li je slovenački sistem dugotrajne nege dovoljno otvoren za zapošljavanje stručnjaka koji poseduju znanja iz oblasti socijalne gerontologije. Ako želimo da razvijamo negu u kućnom okruženju, međugeneracijske programe, dnevne centre, podršku članovima porodice i aktivnosti za sprečavanje usamljenosti, potrebni su nam i ljudi koji takve programe znaju stručno da planiraju, organizuju i vrednuju. Njihov rad ne možemo uvek posmatrati kao dodatni zadatak već zaposlenih stručnih radnika, jer je reč o oblasti koja zahteva posebna znanja i razumevanje starenja kao društvenog procesa. Smatram da će slovenački obrazovni sistem (javni univerziteti) morati ponovo i kritički da preispita dosadašnji razvoj obrazovanja u oblasti socijalne gerontologije. I Alma Mater nastoji da na ovom području nešto „doda“, ali smatram da to nije dovoljno. To je ujedno odgovornost svih nas prema starijim ljudima i društvu koje ubrzano stari. Potreban nam je pregled broja diplomiranih stručnjaka koji su stekli odgovarajuće obrazovanje, mesta na kojima su zaposleni, poslova koje obavljaju i obima u kojem se njihovo znanje zaista primenjuje u radu sa starijim osobama. Poslodavci bi takođe trebalo jasnije da definišu potrebe za ovim kompetencijama, dok bi visokoškolske ustanove trebalo da proveravaju da li njihovi obrazovni programi odgovaraju stvarnim potrebama okruženja, kakve su mogućnosti zapošljavanja budućih diplomiranih stručnjaka iz oblasti socijalne gerontologije u Sloveniji, gde se zapošljavaju i koje poslove obavljaju u skladu sa stečenim znanjem. Na kraju se vraćam jednostavnom, ali veoma važnom pitanju: kakvo društvo želimo da stvorimo za ljude koji su najveći deo svog života doprineli njegovom razvoju? Starijim osobama nije potreban samo smeštaj u ustanovi, obezbeđena zdravstvena nega ili pomoć u svakodnevnim aktivnostima. Potrebno im je društvo koje ih razume, poštuje njihova životna iskustva i omogućava im da i u starosti očuvaju dostojanstvo, samostalnost i osećaj pripadnosti. Socijalna gerontologija u tome nesumnjivo ima svoje mesto. Međutim, njena vrednost ne meri se brojem

upisanih studenata, diploma ili izdatih uverenja. Ona se pre svega meri obimom znanja prenetog u praksu i time koliko starijim osobama možemo pomoći da žive kvalitetnije. Ako to ne budemo znali da dokažemo i na odgovarajući način organizujemo, i ubuduće ćemo govoriti o nedostatku kadra, dok će mnoga znanja ostajati nedovoljno iskorišćena. Društvo u Sloveniji koje stari sebi više ne bi smelo da dozvoli takav propust.